УДК 070.422.

Антоніна Іващук

ІННОВАЦІЇ У МЕТОДАХ ЗБИРАННЯ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ В ГРУПІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ЖАНРІВ

У статті досліджено проблему жанрових інновацій, взаємопереходу в групі інформаційних жанрів української преси.

Ключові слова: *жанри, методи, розвиток, аналітика, розслідування, інтерв'ю, професійна етика.*

Актуальність обраної теми зумовлена констатацією того незаперечного факту, що група інформаційно-публіцистичних жанрів в газетно-журнальній пресі України розвивається прискореними темпами, відповідаючи на потреби соціально-економічної реальності, читацькі запити. Процес відбувається настільки швидко, що неоднозначне наукове пояснення проблеми, невизначеність дефініцій і характеристик заважають журналістам-практикам повною мірою виконувати свої творчі обов'язки. Дана стаття є спробою надолужити втрачене, підсумувавши, певною мірою, всі «за» і «проти» у полемічних питаннях.

Ступінь розробки теми. У минулому питанням переймалися такі відомі журналістикознавці, як В. Здоровега, А. Москаленко, Д. Прилюк, І. Прокопенко та інші науковці. Питання впливу масової інформації на свідомість і підсвідомість індивіда знайшло своє відображення у роботах В. Різуна. Специфіку розвитку окремих жанрів виявлення закономірностей досліджують М. Василенко, О. Чекмишев інші вітчизняні та зарубіжні вчені.

Методологічною базою для статті стали роботи В. Здоровеги, Д. Прилюка, В. Різуна.

Методом дослідження став класичний метод відбору і систематизації матеріалу, синтез та виявлення закономірностей.

Експеримент як метод збирання фактичного матеріалу в 80-90-х роках минулого століття став настільки буденним в журналістській практиці, що вплинув і на методику написання творів. Розпочався процес формування і вирізнення з репортажу-рейду перших інваріантів жанру у вигляді журналістського розслідування. Термін цей, як відомо, остаточно склався тільки на початку нинішнього століття, проте своїй появі

© А. Іващук, 2009

інвестигативна журналістика України частково завдячує постановці проблеми експерименту як методу збирання інформації, що її розробили національні школи журналістикознавства у 80-90-х роках минулого століття.

Важливо відзначити, що вже на той час експеримент чітко відрізнявся українськими дослідниками від методу спостереження в журналістиці [1,75]. Експеримент українськими журналістикознавцями поділявся на кілька процесів. Першим із них став процес, на який журналіст не міг об'єктивно впливати сам. Як правило, це – явище суспільного життя; економічні новації, що виходили з розвитку самого цивілізаційного процесу, реальностей державотворення. Зрозуміло, що друковані засоби масової інформації впливали на ці процеси лише побічно, журналістика була суб'єктом, а не об'єктом. Об'єктом ставав власне сам репортер чи інтерв'юєр, коли провокував процес самостійно, викликаючи до реалій громадського існування процеси, що моделювалися завдяки його особистій творчій праці. Тут на допомогу майстрам пера приходив професійний досвід, інтуїція, помножена на колективну працю всього редакційного колективу, реакція читацької свідомості, як результат всього процесу в цілому. До цього слід враховувати суто моральні результати усього експерименту, адже вплив на масову свідомість через друковане слово може виявити тенденції, що раніше не були передбачені самим журналістом.

Експеримент в журналістиці, започаткований у 80-90-х роках минулого століття, привів до поступового симбіозу, взаємопереходу вже не в межах однієї групи, а переходу жанрових форм з однієї в іншу в різних жанрах. Так, для того, щоб оптимізувати сприйняття дещо ускладненого тексту аналітичної статті, журналісти змушені були звертатися до досвіду написання матеріалів у жанрах репортажу, інформаційного повідомлення. Аналітична стаття обсягом від 5 до 7 тисяч друкованих знаків отримала тенденцію до скорочення текстового матеріалу, натомість динамізували розповідь аналітика цілком органічні вставки репортажного елементу («Молодь України», «Україна»). Час вимагав реакції і на події, що швидко змінювали світ навколо, і адекватної читацької уваги, що теж підсвідомо вимагала саме оперативних жанрів. Розлогі, масштабні інтерв'ю, які до цього заповнювали цілі шпальти, поступово змінювалися короткими інтерв'ю-монологами, отримав розвиток жанр бліц-інтерв'ю. Експеримент став, по суті, «засобом отримання інформації про причинно-наслідкові

зв'язки між показниками функціонування, діяльності поведінки соціального об'єкта і певних керованих і контрольованих чинників, які на нього впливають» [2, 265].

Пізнання дійсності йшло через експеримент соціальний, що згодом отримало яскраве відображення у пресі під час подій Помаранчевої революції в Україні, де соціальний і творчий експеримент гармонійно поєднується у творчій роботі вітчизняних журналістів.

Українське журналістикознавство кінця минулого століття заклало підвалини такого творчого процесу, як прогнозування не лише соціальних подій, але й можливого інваріанту розвитку газетних публіцистичних жанрів.

Метод публіцистичного прогнозування загалом має сприяти цілісному уявленню про час, в якому присутнє минуле, теперішнє і майбутнє [3,130].

Екстраполюючи перебіг подій на майбутнє, відомий український науковець В. Різун підкреслив, що: «Професійна сфера масового спілкування мимохіть витворює адекватні засоби, методи… Цей процес безкінечний і вільний настільки, наскільки вічна масова комунікація у суспільстві» [4, 66].

Один із шляхів реалізації цієї ідеї є вирішення проблеми жанрових пошуків у сучасній українській пресі. Тому в публікаціях 80-90-х років минулого століття зустрічаємо перші спроби привнесення індивідуальної позиції журналіста у трактуванні того чи іншого факту громадського життя. Особливо це помітно на шпальтах тогочасних «молодіжок», коли автор, застосовуючи можливості експерименту, особисто розставляє крапки над «і» в складних ситуаціях морального вибору. Зрозуміло, що суха аналітика в такому випадку з традиційною раніше великою кількістю абстрагованих моральних повчань, що спиралися на ідеологеми часів «розвинутого» соціалізму, була вже неприйнятна. Соціум вимагав нових підходів, методів подачі інформації, роблячи це іноді мимоволі, підсвідомо, хоча, зрештою, це впливало на тиражі газет і журналів.

Перед журналістами цього часу постала проблема морального вибору, особливо під час підготовки матеріалів, які мали складну етичну сутність. Йдеться, насамперед, про проблему батьків і дітей, що особливо загострилася із передбаченими на той час змінами соціально-економічних умов; появи в електронних засобах масової інформації зразків подачі віртуального матеріалу в абсолютно нових, незнаних інваріантах.

Останнє стосується лише друкованих ЗМІ, хоча факти передруку з Інтернету статей зарубіжних журналістів з новими формами передачі інформації, теж впливали на рівень професійної майстерності вітчизняних журналістів. У науковій інтерпретації розвитку жанрів західні й північноамериканські фахівці теж виступали в ролі своєрідних інтерпретаторів методів подачі інформації [5,4].

Емпірично до цієї думки раніше прийшли українські журналісти-практики, широко використовуючи соціальний метод дослідження у своїх публікаціях, особливо коли це стосується перебігу партійно-політичної боротьби в умовах молодої демократичної держави. Партійні видання, що почали масово виходити на початку 90-х років минулого століття, включали в текст аналітики дані соціальних опитувань, що мали свідчити про популярність певної політичної ідеї («Слово Батьківщини», «Досвітні вогні», «Товариш» та ін.).

Соціологія сама по собі вже має характер яскраво вираженого стилю аналітичної статті, тож для того, аби зробити її більш сприйнятною, зрозумілою для читача, журналісти змушені були вдаватися до подачі соціологічних даних у вигляді інтерв'ю. Форми цього жанру варіювалися від інтерв'ю-співбесіди до інтерв'ю-монологу включно. Також поширення набуло соціологічне опитування у формі бліц-інтерв'ю, коли група журналістів проводила збирання фактичного матеріалу під час масових громадсько-політичних заходів на вулицях, в робочих, студентських колективах. Фактично останнє вже було скоріше опитування, що лише ситуативно підміняло справжні соціологічні дослідження, які потребували великого часу і матеріальних витрат. Таким чином, була підтверджена теза В. Здоровеги, що живе спілкування, маючи суто інформаційний характер, все ж лишається одним з пріоритетів журналістської майстерності, яка досягається безперервною практикою і наявністю у самого журналіста професійних характеристик, знанням етикету, умінням швидко встановлювати дружній контакт і після цього продуктивно спілкуватися [6,74].

Так само із соціологічним методом. Журналісти, використовуючи його на початку 90-х років минулого століття, прагнули дати максимальну кількість цифр, фактів. Сучасне покоління репортерів, інтерв'юєрів також прагне доповнити інформаційний матеріал авторським коментарем у вигляді аналітики. Подекуди аналітична частина підписується власне журналістом, іноді – коротко: «Редакція», «Редколегія» тощо.

Інший метод збирання інформації – робота з документами, має свою специфіку для підготовки матеріалів в інформаційних жанрах. Однозначно, що документальний матеріал не завжди є істиною в кінцевій інстанції, тож слід наводити альтернативні точки зору на проблему, користуючись для цього іноді теж документальними джерелами. Основою роботи журналістів, які працюють з документами, є максимальна толерантність і обережність при підготовці до друку цифр, встановленні реальних імен, прізвищ, коли йдеться про особливо давні матеріали і т.ін.

Сама ідея поєднання документального матеріалу і творчості, як методу експерименту при підготовці написання матеріалів в інформаційних жанрах – надзвичайно складна для втілення і реалізується здебільшого в таких складних симбіотичних структурах, як аналітична стаття з елементами репортажу (інтерв'ю) і історичним екскурсом у вигляді довідки, що спирається на документальний матеріал. Час і журналістська практика незабаром скоро продемонструють нам нові форми розвитку цього процесу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Лубкович І. М*. Соціологія і журналістика. – Л.: Паіс, 2003. – 230 с.
2. Социологический справочник. – К., 1990. – 87 с.
3. *Меженцев М*. Т. Публицистический прогноз. – Ростов н/Д., 1983. – 153 с.
4. *Різун В. В*. Маси: Тексти лекцій. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. – 117 с.
5. Техніка інтерв'ю // Інститут масової інформації. – 2-ге вид., фінансоване програмою СОСОР Міністерства закордонних справ Франції. – К., 2003. – 119 с.
6. *Здоровега В*. Теорія і методика журналістської творчості. – 2-ге вид. – Л.: Таіс, 2004. – 268 с.

Ivashyk Antontonina

The invariants in the methods collection of information in the information-publicistic group.

In article probed the problem of genre innovations, interpassing of the group of informative genres of the Ukrainian press.

Keywords: *genres, methods, development, analytics, investigations, interview, professional ethics.*